

УДК 007 : 304 : 070

**РЕАЛІЇ ТА МІФИ УКРАЇНСЬКОГО
МИСТЕЦЬКО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ
1990–2000 рр.: ПІДСУМКИ ТА ПРОЕКЦІЇ**

ПАВЛЮК Ігор,

д-р наук із соц. комунік.

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, вул. Михайла Грушевського, 4, Київ-1, Україна, e-mail: admin@ilnan.gov.ua, професор кафедри української преси Львівського національного університету ім. Івана Франка, вул. Генерала Чупринки, 49, Львів-44, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua.

У статті висвітлено історично закономірні тенденції існування українського мистецько-інформаційного простору в період становлення незалежної держави з потенційним поглибленням у ній демократичних свобод зі збереженням національних особливостей, експансивного виходу на глобальні загальнолюдські проблеми, серед яких пошук нових ідеологій та світоглядних орієнтирів у контексті національних, класових, расових парадигм, здійснено неупереджений феноменологічний опис, порівняння моделей творення ідеологічно-мистецьких міфів у різний час та в різних сферах суспільного буття і їх взаємозалежна трансформація, розкрито механізми конструкції та деструкції фактів та міфів, у контексті дешифровки знаків, символів, міфів, прозондовано архетипи національних міфів у їх боротьбі між собою та з міфами-вірусами інших культурно-інформаційних систем.

Ключові слова: мистецько-інформаційний простір, міф, мистецтво, ідеологія, світогляд, тоталітаризм, демократизація, глобалізація, культурна експансія, факт, знак, символ, міф.

Вступ. Основна проблема нашого постмайданного суспільства – брак системних, узагальнюючих знань про літературно-мистецьке поле незалежної України. Коли людство опинилося перед проблемою корінного переформатування ідеологічно-сві-

тоглядних основ свого подальшого існування, кожна держава має знайти своє оптимальне місце в цьому глобальному процесі, від якого залежить уже фізичне виживання як окремих етносів, так і світової спільноти загалом. Ідеться про пошуки нового чи забутого духовного фундаменту в різних сферах – економічній, політичній, інформаційній тощо, як це завжди бувало на межах епох.

Тому аналіз останніх досліджень і публікацій на цю тему, як і саме поняття культури (від латинського Culture: «обробіток», «обробляти») – системи традицій, що включає в себе теоретичну та технологічну науку, літературу, мистецтво, освіту, релігійно-побутовий устрій сімейного та суспільно-громадського буття, господарювання та ставлення до природи, у тоталітарному й загалом колоніальному суспільстві, де тривалий час існувала Україна, зазнавало непоправних змін/втрат/травм, адже підпорядковане утопічній меті – побудові раю на землі (комунізму), – вимагало жертв: мільйонів людських життів загалом і зокрема найбезпосередніших творців культури: священиків, науковців, письменників, художників, селян із їх культом землі і віковічними, успадкованими від покоління до покоління навиками і принципами її обробітку та збереження екосистеми [2 ; 8 ; 9].

У зазначених працях подано детальніші списки літератури на заявлену тему, де аналізується загалом взаємозалежність чотирьох основних сфер суспільного буття: духовної (мистецтво, церква), політичної (законодавча, виконавча, судова влади), економічної (державний та приватний сектори в господарюванні) та інформаційної, режим функціонування яких у «період трансформації деформованих систем, за період існування СРСР перебував у межовому, критично нежиттєвому, адже штучно створеному стані, тому висвітлення цієї життєвонеобхідної, навіть фаталістичної, проблеми залежить від знаходження «на стиках наук» динамічної рівноваги у всіх сферах людського буття, але найбільше – у духовній, де поряд із релігійними доктринами важливе місце займає мистецтво та ЗМІ, як ретранслятор культурних надбань і їх суб'єкт одночасно.

Але оскільки культура культивує виразно національні риси, то і мистецько-інформаційний простір людства треба вивчати, розвивати, врівноважувати, враховуючи особливості кожного етносу зокрема, особливо якщо мова йде про нові державні формування, яким постала на карті світу наприкінці ХХ ст. Україна.

Мета статті – дати комплексний огляд функціонування літературно-мистецького простору України в ретроспективі історичних національних традицій із виходом на перспективи глобалізаційних тенденцій без втрати базових національних духовних цінностей.

Основні завдання дослідження такі: 1) виокремити перспективні «раціональні зерна» з довголітніх суспільних дискусій; 2) маркувати стратегічні концепти для вироблення умов консервації позитивних явищ минулого та динамічного розвитку сучасного національного мистецько-інформаційного простору, гуманітарних, гуманістичних і природних ресурсів на основі національної філософії, психології та ідеології; 3) критично переосмислити існуючі практики функціонування культурно-інформаційного простору.

Методи дослідження. В статті використано такі методи, як феноменологічний, компаративний (зокрема порівняння моделей творення ідеологічно-мистецьких міфів у різний час та в різних сферах суспільного буття і їх взаємозалежна трансформація), ігровий та деконструктивістський (розкриття механізмів конструкції та деструкції фактів і міфів), герменевтичний (проникнення у смисли текстів-міфів і міфів-текстів), семіотичний (дешифровка знаків, символів, міфів), психоаналітичний (зондування архетипів національних міфів, їх боротьби між собою і з міфами-вірусами інших систем) та інші.

Результати й обговорення. Перш ніж вести мову про сучасний вітчизняний мистецько-інформаційний простір та пошуки алгоритмів національної ідентичності, обов'язково варто

згадати, що, починаючи з 20-х рр. ХХ ст. традиційна культура нашого етносу пережила не лише утиски, втрати, закономірні при окупаційній владі та зміні її форм, але й стреси світоглядні: на фундаментальне, тисячоліттями формоване й закріплене місце релігійного та релігійно-метафізичного, національно-демократичного світогляду насильно, з благословення окупаційної більшовицької політичної влади і її ж руками насаджувався світогляд квазіпозитивістський, войовничо-атеїстичний. Тобто в Україні, як і в цілому СРСР, із благословення «вождів» свіdomо нищилася тисячолітня крилато-коренева система сакральних вартостей, охудожнених міфологем націй, а на їх місце, як відомо, пропонувалися віруси-ідеологеми (як-от замість християнських десяти заповідей – той же «Моральний кодекс будівника комунізму», «войовничий атеїзм»), розроблені класиками марксизму-ленінізму й жорстко трансформовані для впровадження в життя місцевими комісарами-«безбожниками» з патологічною агресивністю.

Мистецько-інформаційний простір таким чином мав існувати за диктованими ідеологією законами, як, наприклад, його важлива складова – література – у цих межах мала стати «коліщатком і гвинтиком загальнопролетарської справи», до чого закликав В. Ленін у культовій статті «Партійна організація і партійна література» і що протягом середньої тривалості одного людського життя практично втілювалося на всіх вертикалях і горизонталях функціонування репресивної мистецько-інформаційної сфери в Радянському Союзі.

Водночас після курсу на українізацію на початку 20-х рр., уже з початку 30-х рр. почалася жорстка деформація національних моделей, викорінення архетипів питомо українського мистецько-інформаційного поля на користь «пролетарської культури», фізичне винищення національних митців – так зване «розстріляне відродження».

«Про моральну деградацію літератури у 30-х роках можна говорити на тій підставі, що радянська література змушена

була поступово відмовлятися від послуговування об'єктивними законами літературної естетики, а все більше керуватися схемами і догмами соцреалізму. Література перестала писати правду про життя, вона все більше вдавалася до міфотворчості, створення міфів про радянське життя» [4, с. 80–81], зазначає професор С. Кость. Погоджуємось із ним щодо згубно-деструктивної ролі політизованих міфологем (ідеологем) у культурі та конструктивної ролі творення міфів за художніми законами в мистецько-інформаційному просторі.

Інформація, як знаємо, у невідворотному процесі глобалізації виходить нині на перший план, бо «хто володіє інформацією, той володіє світом», як стверджував прем'єр-міністр Великої Британії, письменник В. Черчилль. Тобто говорячи про культуру, національний соціогуманітарний простір, діагностуючи й прогножуючи моделі створення й збереження його динамічної рівноваги, маємо на увазі й боротьбу за доступ до інформації та її першоджерел як окремого індивіда, так і держави в цілому.

1. Активна ревізія-цензура протягом сімдесяти років (фатально-символічно – середня тривалість людського життя) неприродно-диктаторським методом проводилася у всій структурі культурно-інформаційного простору, який перебував у резервації, межово замкнутої від загальносвітових тенденцій [3] на всіх рівнях, у всіх її формах (матеріальній, духовній, соціальній, фізичній) і видах (культура суспільства, культура колективу, культура особистості, інформаційна культура), витворюючи в мистецтві, скажімо, «єдино правильний» метод – соціалістичний реалізм, як у науці – «мічурінство»: екстремальне, квазіреволюційне втручання в закони духу й природи, що, врешті-решт, і призвело до колапсу самої системи-експериментатора, експлуататора наприкінці 80-х років минулого століття, на руїнах якої, щоби відновити динамічну рівновагу її основних інститутів, насамперед потрібно забезпечити їх суворі самоідентичності, взаємовідносини між якими повинні регулюватися дієвим законом, а в культурі зокрема – реверсувати «до джерел», до

народних традицій, і водночас рухатися вперед, доганяючи ті здорові й перспективні тенденції, за якими розвивається увесь світ культури й культурний світ, який при тому, на думку відомого американського філософа, політолога японського походження Ф. Фукуями [13], зараз переживає глобальний процес припинення розвитку культури і її трансформації, переродження в цивілізацію («кінець історії»), тобто зміну релігійно-метафізичного світогляду на позитивістський, але в кардинально інших (ліберально-демократичних) формозмістах, ніж це було в тоталітарній, адміністративно-командній суспільно-політичній системі СРСР, де зсередини 80-х рр., після Чорнобильської катастрофи, яка «розбудила Україну» «зверху» – Генеральним секретарем ЦК КПРС (пізніше – 1990–1991 рр. – перший Президент СРСР) М. Горбачовим – було оголошено курс на «нове мислення», «гласність, демократизацію» суспільства, які мали визначити перевагу загальнолюдських цінностей над класовими в усіх сферах людського життя, включаючи й культуру.

Почалася корекція московського централізму та республіканських і локальних (обласних) демократизацій, автономій, що привело до референдумів незалежності, перших самостійних парламентських виборів. На світовому рівні фізично та метафізично впала Берлінська стіна, яка роз'єднувала не лише німецький народ, а й світ на «їхній» і «наш» (соціалістичний), який у цей час із розпадом блоку країн – учасниць Варшавського договору – перестав існувати.

У такому, посттравматичному, перервано-компенсаційному контексті й варто розглядати стан мистецько-інформаційного поля в незалежній Україні, Декларація про державний суверенітет якої була прийнята 16 липня 1990 р., а ще 21 червня того ж року – «Закон про пресу та інші засоби масової інформації», затверджений Верховною Радою СРСР, який проголошував ліквідацію цензури. Тобто розпочався радикально новий етап реанімації та умовно-відносного розвитку української культури, який почався із заповнення її «білих плям» через від-

криття спецфондів у архівах, якими тепер могли скористатися не лише «посвячені» працівники служб безпеки та інших контрольно-ревізійних, каральних органів, але й науковці та журналісти – за правом законів, прийнятих у перші роки незалежності України, серед яких Закон «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закон «Про інформацію».

Водночас молода держава забезпечувала свій інформаційно-культурний захист: 10 листопада 1992 р. Кабінет Міністрів створив Державний комітет охорони державних таємниць у пресі та інших ЗМІ, був прийнятий «Закон про державну таємницю і таємні відомості». Демократизована Спілка журналістів України провела в жовтні 1990 р. сьомий та восьмий (січень 1992 р.) з'їзди журналістів, на яких було прийнято новий Статут Спілки журналістів України та Статут журналістського фонду. Сама ж Спілка була проголошена позапартійною, неурядовою творчо-професійною організацією, яка організувала Комітет статутного нагляду й захисту прав журналістів. У листопаді 1992 р. Спілка журналістів України стала членом Міжнародної федерації журналістів.

Тож українська культура й ЗМІ (як її об'єкт і суб'єкт одночасно) формально узаконено, світоглядно, методологічно зоставалися поза ідеологічним контролем, на зміну якому при тій же конкурентній боротьбі невпинно і закономірно, як у всьому відносно демократичному капіталістичному світі, приходив «контроль» комерційний: «Практично ж українська преса усіх рівнів акредитації (незалежна, дотована урядом, органи політичних партій, релігійні, комерційні, спортивні тощо видання) опинилася в кризовій ситуації: різко подорожчав папір, послуги пошти тощо. Багато газет припиняли своє існування, так і не зайнявши відповідну нішу в інформаційному просторі району, області, України. Більшість щоденних газет перетворювала на тижневики: з 1 до 16 січня 1992 р. при загальному тиражі українських газет 44, 9 мільйона примірника з друку вийшов лише 1 мільйон» [10].

Замість багатотиражованих органів рад та компарткомітетів різних рівнів разом із узаконеними чи стихійними процесами кооперації та багатопартійності почали множитися плюралістичні назви паперових, аудіо- та відеозасобів масової інформації, більшість із яких була власне органами партій, нововиниклих громадських рухів, приватною власністю.

Національний страйковий комітет, створений після восьмого з'їзду Спілки журналістів України пропонував урядові пакет пропозицій щодо виходу із кризи всієї держави з її мистецько-інформаційними інституціями. Уряд, у свою чергу, прийняв постанову № 194 (15 березня 1993 р.) «Про державну підтримку творчих спілок, преси та книговидавничої справи», створив фонд «Незалежна преса України», спеціальні підрозділи «Інформаційно-аналітичної служби» при обласних державних адміністраціях, прагнучи взяти ЗМІ під свій новоформатний вертикальний контроль: цензурування, здійснення морально-правового захисту органів державної влади та посадових осіб, аналіз морально-психологічної атмосфери та аналіз розстановки політичних сил в областях, розіславши цього ж року в районні газети та на радіо циркуляри з вимогою інформувати цю службу про вищесказане. Такий же контроль у вересні 1993 р. Українського радіо та телебачення здійснювало інформаційно-аналітичне управління Адміністрації Президента.

Усі ті макропроцеси «хвороби росту» ЗМІ (множення назв «одемократичнiovаних» періодичних видань, їх тематична, стильова розмаїтість, короткочасність існування, «хвилювання» тиражів, дискусійність, полемічність) віддзеркалювали ситуацію в усіх сферах громадсько-політичного життя держави (створювалися організації «Просвіта», «За права людини і демократію», «Союз Українок», «Конгрес Української інтелігенції», налагоджувалася співпраця молодіжних організацій незалежної України з представниками міжнародних фондів «Відродження», «Євразія», фондом Аденауера тощо) [8], зокрема в культурі – сфері духовної, ієрархічної комунікативної орга-

нізації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і націй в цілому [1].

Тобто парадоксальним ефектом соціально-комунікативних складних обставин, одемократичнення суспільно-політичних інституцій, закономірним проявом якого стало виникнення багатопартійної системи, ментальний плюралізм, стихійне, як правило, відродження давніх традицій культури, піднесення духовного життя загалом: часи «зламів суспільної симетрії», становлення нових державницько-громадянських систем і підсистем породжують численні, яскраві й різноманітні явища на межі політичної та мистецько-інформаційної сфер.

У точках революційної системної біфуркації (роздвоєності) духовних, політичних, економічних, інформативних цінностей на «старі» й «нові», «наші» й «не наші», період пошуків орієнтирів, важливо дослідити, щоби якнайоб'єктивніше спрогнозувати характер стосунків між соціальними інститутами, суперечності в яких, за свідченням історії, найбільш полюсні, а самі вони (інститути) достатньо первинні для функціонування системи загалом. Це, на наш погляд, – мистецтво, політична влада, засоби масової інформації. Особистісно-представницький аспект цих стосунків має форму: митець – влада – преса [4 ; 8], а в гуманітаристиці належить до сфери соціальних комунікацій, де в постмодернізмі навіть твір мистецтва, зокрема літературний, називали текстом, а вже в неопостмодернізмі – media, стираючи онтологічну різницю між поняттям культуролог, політолог, філософ, психолог, навіть письменник і журналіст.

2. Культура стає перш за все культурою знаходження, консервації-моделювання та передачі інформації, а журналісти («четверта влада») – владою першою («останні будуть першими»), базовою, якій найбільше довіряє суспільство, активними і відповідальними медіумами, учасниками-творцями питомо своїх філософії, психології та ідеології збереження й розвитку національного культурно-інформаційного простору, вироблення і пропозицій оптимальних українськомовних духовних

стратегій («мембран») – розділювачів-сторожів культурно-інформаційних середовищ на – своє і чуже, традиційне, модерне і постмодерне, прогресивне та регресивне, національне та загальнолюдське тощо, адже глобалізаційні процеси призводять не лише до майнової нерівності між націями, вони впроваджують нерівність ціннісну, призводять до культурної уніфікації, що є передумовою загибелі культури й цивілізації загалом, яка без національно специфічних культурних мозаїк (культурної розмаїтості України і світу як органічної функціональної особливості процесу глобалізації) існувати не може.

Маючи культуру зокрема як сферу духовно-національно детерміновану, але ментально інтегровану в загальнолюдський культурно-інформаційний простір, нація прагне зберегти й одночасно розвинути експансію своїх гуманітарних цінностей на основі власних духовних традицій та оптимального засвоєння загальнолюдських. Тому сучасні журналістські фундаментальні культурологічні теми обумовлені специфікою матеріалу, для об'єктивного аналізу якого використовуватимуться традиційні підходи (культурно-історичний, порівняльно-історичний, міфологічний), а також запроваджуються нові аналітичні стратегії – психоаналіз, герменевтика, структуралістські інтерпретаційні моделі тощо, аналітичні-методологічні інструментарії суміжних галузей знань – соціології, теорії масової комунікації, культурології, політології, філософії, психології тощо.

Основні процеси всесвітньої глобалізації розгортаються транснаціональними структурами – Міжнародним валютним фондом, Всесвітнім банком. Це викликає занепокоєння національних інтелектуальних центрів, оскільки такий порядок може бути визначений надовго й стати новим типом тоталітарної не-свободи самовираження особистості, неоколоніалізму державних систем, при яких окремі наддержави й далі залишатимуться в привілейованому становищі, а інший світ буде постачати їм сировину й дешеву робочу силу, втрачаючи як свої природні енергетичні ресурси, так і свої національні ідентичності.

Майже в усьому погоджуємося з народним депутатом України, кандидатом філософських наук А. Толстоуховим, який вважає, що «така перспектива загрожує й Україні, оскільки вона втрачає спеціалізацію у наукомістких галузях та провідні позиції в науці. Тому Україна може запізнитися й приректи себе на перманентну відсталість. Утім, вона не може й легко-важно поспішати, підмінюючи стратегічні рішення заходами кон'юнктурного маневрування. Україна ще має самовизначитися щодо процесу глобалізації, але, насамперед, звільнитися від дивного духовного фаталізму в сприйнятті самої глобалізації... Стає очевидним, що найбільш ефективною виявляється взаємодія країн, що складають постіндустріальну цивілізацію, між собою, а не з країнами, що перебувають на нижчому щаблі культурно-господарського розвитку. Таким чином, постіндустріальний світ починає замикатися у власних межах. Другий наслідок: більшість країн потрапляє у зростаючу залежність від постіндустріального світу як постачальника нових інформаційних технологій. Україна продовжує переживати трансформацію духовних та культурно-комунікативних цінностей, які законсервувалися між «темним минулим» і «світлим майбутнім», стихійно конструюючи нові національні підходи й ідеї світобачення та світоустрою. Глобалізація, яка загострює конкуренцію не лише енергоносіїв, але й ідеологій, філософій, визначає не тільки головний вектор загальнолюдського розвитку, але й шлях входження нашої держави в єдиний світовий культурно-інформаційний простір при збереженні своєї ідентичності. Гуманітарній еліті України необхідно не лише у найстисліші терміни засвоїти трансформовані до нових, глобалізаційних, умов основні цінності, характерні для загальносвітових і західноєвропейських традицій, але й адаптувати їх для українського історично-культурного середовища... Розгляд багатоманітності як органічної характеристики глобалізації дозволяє впевнено стверджувати, що поліцентричні сценарії подальшого розвитку світових глобалізаційних процесів можливі, що вони не

зводяться до встановлення гегемонії одного з типів суспільств, «культурного імперіалізму» Заходу (глобалізація як «глобалізаторство»), а Україна мусить знайти своє гармонійне самотутнє місце у сучасному світі» [12].

Для пострадянської України разом із загрозою витіснення/заміни автохтонної культури агресивним вірусом квазіцивілізації та квазікультури («американським способом життя») продовжує реально існувати небезпека зросійщення архетипних культурно-інформаційних національних моделей.

3. Серед представників окремих сфер культури в Україні періоду становлення її незалежності були ті, хто боролися за її державну незалежність: О. Гончар, Б. Олійник, І. Дзюба, Р. Братунь, І. Драч, В. Яворівський, Ю. Щербак та ін., які ще у 1986 р. почали активні виступи на всесоюзному масштабі за культуру екології (проти будівництва атомних електростанцій, забруднення навколишнього середовища).

У цей же час (вересень 1986 р.) у Львові проведений міжнародний симпозіум «Іван Франко і світова культура», в якому взяли участь відомі гуманітарії-славісти з усього світу. Тоді ж у грудні відзначено 175-річчя від дня народження М. Шашкевича та 150 річницю виходу у світ легендарного альманаху «Русалка Дністрова». У 1987 р. з ініціативи ЮНЕСКО світ святкував ювілей одного з визначних українських акторів і режисерів, репресованого в СРСР Леся Курбаса. На пленумі Спілки письменників України вперше відкрито було заявлено про голодомор 1932–1933 рр.

У червні 1989 р. об'єднаними зусиллями українських учених із материкової України та діаспори, відомих славістів Європи створено міжнародну асоціацію українців (МАУ), яку очолив відомий літературний критик, дисидент І. Дзюба. Відновило свою діяльність Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Знакова культурна подія для України – видання з весни 1990 р. журналу «Кур'єр ЮНЕСКО» українською мовою. Поверталася репресована в СРСР культурна спадщина України,

зокрема вже в 1990–1991 рр. було видано праці М. Грушевського, Д. Донцова, М. Костомарова, Д. Дорошенка, Д. Яворницького, І. Крип'якевича, збірник пісень українських Січових стрільців, відкрилися секретні фонди архівів. У кіно показували ще недавно заборонені фільми С. Параджанова, Ю. Ілленка, К. Муратової.

А з офіційним проголошенням незалежності та стихійно-го переходу від планового до ринкового стилю господарювання Україні на державному рівні потрібно було скасовувати радянське законодавство і створювати нову, свою законодавчу базу у сфері культури, що й зробив Президент України своїм Указом «Про невідкладні заходи щодо соціального захисту діячів культури і мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин», а Верховна Рада України 19 лютого 1992 р. створила і затвердила «Основи законодавства про культуру» – як програму розвитку національної культури в перехідних умовах.

Серед інших законодавчих актів у галузі культури, ухвлених Верховною Радою після 1991 р., – «Закон про бібліотеки», «Закон про музеї», Укази Президента «Про Всеукраїнський день працівників культури та аматорів народного мистецтва», «Про державну підтримку клубних закладів».

Спілка письменників України, Народний рух України, Асоціація творчої інтелігенції «Світ культури» Інституту літератури ім. Т. Шевченка Академії наук, інші громадські організації організували у Києві (вересень 1991 р.) Форум інтелігенції України, який прийняв конкретні програми розвитку культури і її місця у загальному державотворчому процесі.

Разом із резонансними у світі вшануваннями-реабілітаціями всесвітньо значущих постатей української культури молода держава не забувала про свою мультикультурність: в Одесі наприкінці 1991 р. відбувся перший Всеукраїнський міжнаціональний конгрес із проблем духовного відродження народів, які проживають в Україні. Вже 22 січня 1992 р. у столичному Палаці культури «Україна» розпочав роботу Конгрес українців

суверенних держав колишнього СРСР, завдання якого – консолідувати, підтримати «східну діаспору» України. Було проведено Всесвітній форум українців (серпень 1992 р.), на якому створено координаційний орган світового українства – Українську всесвітню координаційну раду (УВКР), головою якої став відомий поет І. Драч.

Цього часу в різних регіонах України масово виникали недержавні культурно-мистецькі організації, об'єднання, серед яких, приміром, асоціація творчої інтелігенції «Світ культури», Центр міжнародних культурних ініціатив, театр-студія «Арабески», асоціації: «Артгалереї України», «Нова музика», мистецьке об'єднання «Дзига», благодійні фонди на кшталт «Український фонд підтримки культури», «Деметра», «Центр сучасного мистецтва», «Мистецьке березилля», Фонд розвитку історичних досліджень, Український центр духовної культури, який як науково-методичний та культурно-просвітницький заклад із «Літературною світлицею», «Музичною вітальнею», літературно-музичним театром «Біля Святої Софії», дискусійним клубом об'єднав багатьох спеціалістів з історії, філософії, соціології, народознавства, права, відомих літераторів, художників, видав унікальні літературні серії – 50 томів «Духовні скарби України», 30 томів «Українського історичного роману», десяти-томну «Історію релігії в Україні» тощо.

Успішно видавалася культурна незалежна Україна і на міжнародному рівні, виставка якої «Україна: образи V–IV тисячоліття до народження Христа» відбулася 1993 р. у культурному центрі Міжнародного валютного фонду у Вашингтоні, де, зокрема експонувалися 162 археологічні знахідки трипільської культури та 42 роботи сучасних молодих митців. Паралельно і у зв'язку з такими масштабними організаційними та законодавчими заходами велася реальна робота з повернення в Україну спадщини її всесвітньо відомих особистостей, яка по-різному опинилася за кордоном: так із Чехії віддано архіви О. Олеся і О. Ольжича, з Німеччини – колекція із 82 скарбів трипільсько-

го і скіфського періодів, які були вивезені з України в 1944 р., із Росії повернено частину матеріалів О. Довженка, колекції картин художників, окремих праць учених тощо.

Прикметно, що молода Українська держава пробувала організувати мистецько-інформаційний простір: так у 2000 р. відбувся Всеукраїнський з'їзд працівників культури і мистецтв, на якому виступили Президент України Л. Кучма та тодішній міністр культури України Б. Ступка, визначивши програмні шляхи розвитку культури у державі.

У різних місцях України віддавали монументальну шану митцям, «воїнам духу», несправедливо забутим, репресованим у Радянському Союзі, як-от: перепоховання на Святоюрській горі патріарха української греко-католицької церкви кардинала Йосипа Сліпого, святкування 50-річчя Української Повстанської Армії з урочистими зборами в Палаці культури «Україна» і походом ветеранів УПА по Хрещатику тощо.

Загалом же, погоджуючись із автором статті «Національна культура в сучасній Україні. Єдність і взаємозалежність світової та національної культур» [6] у період формування незалежної держави маємо стан, коли «Багаторічні заборони пропаганди культури Заходу на пострадянському просторі спричинили інтерес до неї. Коли ця культура прийшла до нас, ейфорія вседозволеності «змела» моральні кордони. В Україну широким потоком полилося все ницісне, що поробив «вільний» світ. Змінилася культурна домінанта, економічний чинник почав переважати над етичним, «дешева» інформація почала витісняти високе мистецтво, активізувалася психологічна обробка молоді через засоби маскультури. Практично нанівець звівся логічний зміст пісні; начебто на рівні епатажу мусується теза про ницість молодого покоління. Чи може артист, який поважає себе, взяти псевдонім «Дурко», а співачка волати на всю державу: «Мамо, я дурна». Адже твір мистецтва – це завжди узагальнення, що стосується явища, народу чи нації. Після ейфорії перших років творення держави починають вироблятися передумови напрацювання конструктивних моделей

визначення себе у світі економіки, виробничих відносин, культурно-мистецького процесу. Останній завжди діалектичний, потребує певного часу для втілення. Уже сьогодні спостерігаються деякі ознаки його поліпшення. Критично переглядається минуле, гола декларативність відходить до мітингових політиків, серйозні вчені працюють над моделями реального втілення національного «Я», щоб народ України, відчувши свою єдність, внутрішній зв'язок, вагомість історичного характеру, традиції, увів їх у свою свідомість, загартував волю і завдяки цьому утвердився серед інших народів. Пореволюційний період, окрім досягнень, завдав Україні також збитків; вона втратила частину національної еліти, оскільки в результаті економічних труднощів багато діячів культури емігрували. Вирощення еліти – довготривалий процес; як правило, він займає два-три покоління. Лише наявність національної еліти дає можливість вийти на рівень провідної держави у світі, оскільки надзавдання цієї категорії людей – духовно і політично інтегрувати суспільство на вирішення та реалізацію побудови держави, виробляти модель національної ідеї».

Тож романтична хвиля українського національно-культурного відродження на початку 90-х рр. ХХ ст., підтримана і стимульована різноманітними ЗМІ, вже в середині 90-х почала спадати... І зараз, яка казав Президент України Л. Кравчук, «маємо те, що маємо», у різних сферах культури в тому числі, досягнення в яких спробуємо пунктирно розглянути нижче [4].

4. Правильно подані та прийняті на найвищих державних рівнях закони на практиці часто виявилися неефективними, як той же, наприклад проект закону про кіно, яке за роки незалежності, на жаль, практично припинило своє існування як розвинута системна, конкурентноспроможна на світовому рівні мистецька індустрія. Хоча в 90-х Українське телебачення розпочало освоєння модного на той час у світі жанру телесеріалу «Роксолана», окремі українські актори почали зніматися за кордоном – як-от: Б. Ступка у фільмі польського режисера Є. Гофмана «Вогнем і мечем».

У 1991 р. Постановою Кабінету Міністрів України було створено Державний фонд української кінематографії під керівництвом відомого кінорежисера Ю. Ілленка. У Чернівцях відбувся перший Всеукраїнський кінофестиваль, присвячений пам'яті І. Миколайчука. Оригінальне явище в українському кіно – багатосерійні фільми за творами класиків вітчизняної літератури: «Сад Гетсиманський» за І. Багряним, «Пастка» – за І. Франком, «Царівна» – за О. Кобилянською. У 1994 р. кіностудія ім. О. Довженка здобула статус Національної. Тоді ж на кінофестивалі в Угорщині, де було репрезентовано понад 100 фільмів із країн Східної Європи, США, Японії, Австрії, із 10 призів 4 здобули українські фільми. Важливою подією стало створення Спілкою кінематографістів Асоціації молодих кінематографістів України (АМКУ).

Українською мовою М. Засєєв-Руденко в 2000 р. зняв історичний серіал «Чорна рада», Ю. Ілленко у 2001 р. – «Молитву за гетьмана Мазепу», які не стали популярними, а були досить гостро критикованими в ЗМІ. До історичної тематики також у цей час звернувся режисер О. Янчук, який зняв фільми «Голод-33», «Атентат – Осіннє вбивство у Мюнхені», «Нескорений», «Залізна сотня» – про УПА. У 2001 р. представник нового покоління кіномитців постановник Т. Томенко переміг у конкурсі Берлінського фестивалю. У 2003 р. в основному конкурсі того ж Берлінале «Срібного ведмедя» отримав фільм українського аніматора С. Ковалю «Йшов трамвай № 9», а фільм О. Санина «Мамай» уперше представляв українське кіно на премію «Оскар». У 2005 р. короткометражний фільм молодого українського режисера І. Стрембіцького «Подорожні» здобув Золоту пальмову гілку. У цей же час знято фільми про Помаранчеву революцію. У 2008 р. запропоновано на «Оскар» фільм «Ілюзія страху» українського кінорежисера О. Кірієнка, знятого за мотивами однойменного твору О. Турчинова.

Реально ж на українському екрані нині демонструють здебільшого російські фільми, доки українська кіноіндустрія перебуває в анабюзі.

Серед літературних жанрів перехідного періоду від соціалізму до капіталізму, від колоніальної залежності до незалежності однозначну першість варто віддати публіцистиці як жанрові й публіцистичності, як стильовій характеристиці інших жанрів: прози, поезії, драматургії. Ще в 1988 р. журнал «Київ» розпочав публікацію «Споминів» українського історика М. Грушевського, а створена Археологічна комісія при АН УРСР почала готувати видання його фундаментальної багатомної праці «Історія України-Руси».

А в перші роки незалежності зі щирим громадянським пафосом виступили в ЗМІ, своїх окремих книжках, у літературно-мистецькому періодичному виданні «Літературна Україна», часописах «Вітчизна», «Всесвіт», «Дніпро», «Жовтень» (з 1990 р. – «Дзвін»), «Київ», «Прапор» (із 1991 – «Березіль»), академічних журналах «Радянське літературознавство» (з 1990 – «Слово і час»), «Народна творчість і етнографія», тижневику «Україна» тощо та з окремими книжками письменники О. Гончар, П. Загребельний, В. Яворівський, І. Драч, Д. Павличко, І. Дзюба, П. Мовчан, О. Сизоненко, Ю. Щербак та ін., дехто з яких став народним депутатом, зайняв високі державні чиновницькі посади.

У літературі все більше почали говорити про постмодернізм як стиль, напрям, притаманний багатьом сучасним письменникам.

Тоді ж конвертували в національний культурно-інформаційний простір з «патології пам'яті» під рубриками на кшталт «Сторінки призабутої спадщини» імена та твори несправедливо забутих, митців української діаспори, репресованих діячів культури, серед яких М. Зеров, В. Винниченко, М. Драй-Хмара, М. Куліш, Б. Лепкий, П. Савченко, Г. Михайличенко, В. Стус, І. Світличний, Є. Сверстюк, Г. Чупринка, Є. Маланюк, Т. Осьмачка, І. Багряний, І. Костюк, О. Теліга, О. Ольжич (Кандиба) та ін. Журнал-тижневик «Україна» друкував мистецтвознавчі матеріали про творчість М. Бойчука та його школу, про таких

художників, як О. Заливаха, Н. Онацький, І. Марчук, які замовчувалися радянською владою як митці національного, навіть націоналістичного, світоглядного ґрунту.

Переформатовувалась і зрусифікована українська освіта, у сфері якої після прийнятого Верховною Радою в 1989 р. «Закону про мови в Українській РСР», згідно з яким українська мова стала державною, відкрилися тисячі шкіл з українською мовою навчання, українськомовні класи в російськомовних школах, тим самим збільшивши кількість першокласників, які навчалися українською мовою, із 43, 5 до 68 %. У травні 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про освіту», що віддав пріоритет школі як основі духовного, соціального, економічного, культурного розвитку держави. Разом із класичною середньою школою з'явилися ліцеї, гімназії, коледжі. Поглибилась гуманітаристика: вивчення національної історії, літератури, географії, народознавства, загалом суспільних наук.

Поступово відбувався перехід на триступеневу освітню підготовку: бакалавр, спеціаліст, магістр. Поряд із державними вишами, які почали практикувати платну форму навчання, створювались автономні навчальні заклади з іншими формами власності. Відновлено діяльність історичних Києво-Могилянської та Острозької академій, акредитовано вищі й узаконено перехід їх на українську мову навчання.

Як і освіта, зросійщеним, або двомовним, у радянській Україні був і театр, який після скасування цензури в перші роки незалежності України зажив на піднесеній хвилі нових високомистецьких, із національними коренем і крильми, новаторською світового рівня естетикою постановок, серед режисерів яких Р. Віктюк, І. Борис, С. Данченко, С. Моїсєєв, В. Петров.

Починаючи з 1991 р. на базі Львівського державного театру опери і балету імені І. Франка почали проводитись раз на три роки міжнародні конкурси співаків імені Соломії Крушельницької. Театральне мистецтво запульсувало в унісон зі світовим при тому, що престиж професії актора, режисера в Україні,

пов'язаний із соціальною незахищеністю, низькою заробітною платою, знизився. Високомистецькі постановки повсюдно витісняє шоу-бізнес, поп-постановки тощо.

Економічні труднощі перших років незалежності не стали на перешкоді відродження національної музичної творчості, яке проявилось як у творчості окремих композиторів, виконавців (С. Ротару, П. Дворський, О. Білозір, В. Білоножко, Р. Кириченко, В. Зінкевич, А. Кудлай, П. Зібров, Л. Сандулеса, Т. Повалій), так і в організації пісенних фестивалів, серед яких «Таврійські ігри», «Пісенний вернісаж», «Золоті трембіти», «Червона рута», абсолютним лауреатом якої став кобзар В. Жданкін – «за особливу глибину виконання, яскраво національну визначеність». Нове дихання дістала традиція співакої поезії, з'явилися нові музичні гурти, серед яких «Млин» (Львів), «Заграва» (Коломия), «Кому вниз» (Київ), молоді виконавці української естрадної пісні: Руслана, І. Білик, О. Пономарьов, Ю. Юрченко.

У Національному палаці «Україна» започаткували Всеукраїнський огляд народної творчості: області України почергово представляли тут творчість своїх мистецьких колективів. Але багато молодих талановитих співаків через соціальні та економічні негаразди змушені покинути Україну і виступати на естрадних та оперних сценах Москви, Нью-Йорка, Рима, Парижа, Відня та інших міст Європи і світу, залишивши домашню сцену другосортним виконавцям.

Суттєво згорнулися за роки незалежності в Україні прикладні, технічні галузі науки, перш за все через недостатнє фінансування і втрату високопрофесійних кадрів, які також масово емігрували в розвинені країни, про що, зокрема, розповідає один із найбільш авторитетних у світі українських науковців біофізик Олег Кришталь, зазначаючи при цьому, що у нас «рівень освіти значно впав»: «Наша молодь не цікавиться таким заняттям як наука. Наша молодь намагається, якщо є в батьків якась копійка, утекти в закордонний вуз і там учитися, щоби

стати громадянином світу. А ми їх губимо, губимо, губимо – своїх дітей для їхньої Батьківщини» [10].

У сфері гуманітарних наук навпаки спочатку значно активувалася тематика досліджень, підготовлено і видано фундаментальні праці з історії культури («Історія української культури», «Культура українського народу» та ін.), виробилася нова методологія, термінологічна база досліджень із залученням світового гуманітарного досвіду. Хоча досі проблемою національної науки є факт її поділу на академічну, вишівську та галузеву, для координації яких було створено Міністерство науки і технологій України. Тому, незважаючи на те, що в Україні в 1994 р. загальна кількість науковців – близько 300 тисяч (удвічі більше, ніж у деяких західних країнах), ефективність їх наукових досліджень суттєво нижча, ніж у Європі чи США.

Що ж до соціально-комунікативного аспекту існування культури, то вони традиційно та революційно пульсують в історичній і природній взаємозалежності. Так, із культурно-історичними подіями, як-от: утворення у 1989 р. Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, проведення установчого з'їзду Народного руху України тощо пов'язаний вихід перших у інформаційно-культурному просторі нової держави неформальних газет – органів новостворених громадських організацій та рухів: газета «Поступ» (Товариство Лева), «Віче» (орган крайової організації Руху), газета «Просвіта» (Товариство української мови Львівської обласної ради). У 1990 р. почала виходити «Народна газета» (часопис Руху), демократична відома газета «За вільну Україну», які разом із неформальною пресою відіграли значну інформаційну роль у піднесенні національної самосвідомості населення, суттєво вплинули на результати виборів народних депутатів України в 1990 р.

Періодичні видання, видавництва почали множитися в маленьких містечках і навіть селах України, практично кожна новостворена партія мала свої органи ЗМІ. З'явилися власні кореспонденти українських ЗМІ за кордоном. Після реорга-

нізації телерадіоструктури, створення незалежної телерадіокомпанії «Нова мова», утворення Держтелерадіокомітету українці мали ширший доступ до сучасних українськомовних засобів масової інформації загалом і особливо на тих територіях, де інформаційними простором володіло телебачення Росії.

Разом із загальнодержавними патріотичними каналами радіо й телебачення почали з'являтися приватні «хвилі», громадські ЗМІ, комерційні телестудії в Харкові, Одесі, Києві, Донецьку, Автономній Республіці Крим, що має, природно, як свої плюси, так і мінуси в контексті як високопрофесійності, так національного спрямування з його атрибутами, розвитку української культури загалом [6].

В умовах переходу від планової економіки до ринкової культура в новоствореній, ще невідформатованій у світовому культурно-інформаційному полі державі, культурні інституції (найчутливіші у системі духовно-матеріальних цінностей) переживали адаптаційний (посттравматичний) комплекс проблем, пов'язаних із відмиранням «старих» і народженням «нових» суспільно-мистецьких матриць-моделей на фоні і всередині загальної соціально-політичної кризи. Певні процеси відбувалися спонтанно, інші пробувало контролювати і організовувати Міністерство культури і мистецтв України, яке, враховуючи запити часу, розробляло й старалося впроваджувати основні положення державної концепції культурної політики, спираючись не лише на досвід розвинених країн, а й ураховуючи сучасний інформаційно-культурний стан України, самоцінність культури в координатах демократичної держави. Отож серед засобів масової інформації в сучасній Україні є загальносуспільні із відділами культури і, звичайно, суто культурницькі, серед яких «Літературна Україна», «Українська літературна газета», «Кіно-Театр» тощо. Останнім часом активно функціонують електронні ЗМІ: літературно-мистецькі сайти, як-от: «Буквоїд», «Поетичні майстерні», «Poezia.org».

Поступово втрачає свою адміністративно-командну роль у новому часі, створена ще в 1934 р., Спілка письменників України з її інформаційним Бюро пропаганди, літфондом тощо, залишаючи письменника на свободі сам-на-сам із робочим столом, видавництвами, фондами, грантами, у конкурентній боротьбі з його внутрішнім та зовнішнім світами, поза контролем ідеологічним, але залежно від ситуації комерційної.

У результаті парадоксально інформаційно-культурний простір України почав звужуватися, як шагренева шкіра, а його «площу» займати простори народів-сусідів (в основному російський) та американсько-західна агресивна поп-культура. Тиражі українських книжок стосовно навіть радянського періоду катастрофічно зменшились, а ЗМІ почали активно обслуговувати ті ж експансивні сусідські культурні проекти, згортаючи культурницькі програми на вітчизняному радіо та телебаченні, або ж пропонуючи реципієнту відверту «попсу».

Журналісти як «четверта влада», позбувшись контролю ідеологічного (крім журналістів партійних видань), потрапили під ідейно-комерційний контроль власників видань, каналів, ефірів, де «замовляє музику той, хто платить». На зміну ідеологічним моделям прийшли комерційні схеми. Загалом же ЗМІ України у період становлення її незалежності, зробивши рідкісний в її історії кількісний ривок у бік процесу становлення демократії, стали відкритим джерелом вивчення історії, об'єктивною передумовою розвитку й закріплення якісних характеристик, які пов'язані з покращенням загального рівня життя їх потенційних читачів, слухачів, глядачів, правдивий та взаємовигідній репрезентації України на міжнародних рівнях інформаційно-культурного простору.

5. Тому нашому громадянському суспільству в цій боротьбі міфів давно пора виробити й запустити в дію оптимальний механізм (антивірус) протистояння ворожим міфологемам як технологічним складникам глобалізаційної суспільної ідеології, створюючи, так би мовити, відповідні ефективні міфологе-

ми-антивіруси, які б захищали культурний національний продукт від чужорідних паразитичних культматриць і допомагали примножувати та експонувати питомо свій, такий, що сприяє оптимістичному самоусвідомленню та творенню позитивного культурного іміджу нації-держави у світі в стратегічному аспекті.

У такому контексті міфологеми реконструюють соціальну та національну ідентичність у єдино правильному векторному напрямі, який забезпечує життєздатність національної культурницької моделі в межах держави в будь-якому варіанті розвитку подій на внутрішньо- та зовнішньополітичній аренах. У сучасному світі національно-суспільні міфи (із грец. – казка, переказ, альтернативна форма «міт») – оповідання про минуле, навколишній світ, яке описує події за участю богів, демонів і героїв та історії про походження світу, богів і людства) тісно пов'язані з політичними ідеологіями. Тому політичні міфи мають майже таку ж владу над людьми, як і священні міфи минулого, які нині вивчають теологи, літературознавці, культурологи. Для ефективного використання міфотеорій, міфологем у державному будівництві, їх розвинуті та експоновані через мас-медіа моделі повинні резонувати з існуючими стереотипами колективної свідомості, пам'яті.

Як не парадоксально це звучить у контексті розмови про культуру, але кожна державна система, як свідчить історія, потребує творення, збереження і динамічного (гармонійного) розвитку в культурно-інформаційному полі адекватної ідеології з виходом на світоглядну модель, яка, як і національна ідентичність, тісно пов'язана з конструктивними міфами (мітами) як органічними складниками національних культур.

Людство загалом протягом своєї історії зруйнувало-спростувало міф про верховенство кожної окремої із чотирьох своїх міфотеорій: статевої, расової, класової, релігійної, зрозумівши-усвідомивши, що на практиці вони можуть функціонувати лише у взаємообмежувальній гармонійній єдності. Тепер Украї-

ні разом із усім прогресивним людством зостається спростувати глобальний міф універсальності людства у Всесвіті та комплексні маргінальні недобитки деміфологізованих теорій (тих же расових, класових, гендерних, релігійних), які, як гриби-поганки в болоті, відроджуючись у період загальносвітової кризи, послуговуючись цивілізаційно-технічними (глобальними) засобами, загрожують терором зруйнувати світ, борючись між собою не лише за землю, нафту, золото, питому частку культурно-інформаційного поля, істинність саме своєї релігії, історії, легенди, міфу, ідеології... право на свій національно заангажований патріотизм, партіо-тизм та інші тупикові й смертельно небезпечні зміни.

Україна ж за період становлення незалежної держави частково втратила радянські міфо- та ідеологеми, позначені символами серпа та молота, лозунгами на кшталт «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» тощо, частинно трансформувала їх – як пам'ятники Леніна в пам'ятники Тараса Шевченка, так і не створивши своєї єдиної державної ідеології, запропонувавши в перший період незалежності псевдоміфологеми про вибраність українського народу та його історичних здобутків на кшталт: колесо придумали українці, Єва та Адам – українці, Христос також українець тощо.

Натомість недостатньо розвинуто й не експансовано для внутрішнього вжитку з метою консолідації суспільства героїчні міфи минулого України: позитивна тема козацтва, особистостей-українців із різних сфер людської діяльності, які зробили вагомий внесок у загальносвітову культурну цивілізацію із космічною сферою та літературою включно.

Так після падіння Берлінської стіни поляки, угорці, чехи, словаки намагалися консолідуватися за допомогою міфу про євроінтеграцію (що їм і вдалося). Для України цей шлях довго був закритим, ментально-світоглядно розриваючи її між двома орієнтаціями: на Росію і на Європу. Не в останню чергу тому, що образ Європи не для всіх наших громадян став у суспільно-політичному аспекті «рятівною соломинкою» для пошуку

загальнодержавної ідентичності. Не став він, як, приміром, у центральноевропейських країнах, і стимулом для наших правлячих еліт дотримуватися букви закону, спрямованого на гарантування прав громадян, на подолання корупції, на навчання ефективного управління, розвитку та експансії історичних та новітніх культурних здобутків.

А створений із врахуванням національної ідентичності та сучасної політичної, економічної, духовної ситуації у світі та закріпленій-посадженій у культурно-інформаційному просторі через мас-медіа міф здатен світоглядно змінити психологічний портрет нації і стати важливим інструментом для реалізації національно-державницької ідеї, адже віра у месіанську роль політики та культури (зокрема однієї із її сфер – церкви) залишається в Україні на доволі високому рівні.

Говорячи про міфи українського суспільства, соціальні легенди, потрібно враховувати, що вони не з'являються спонтанно, самі собою, хоча б тому, що однією з функцій владної еліти, яка не хоче втратити «владу над розумом» і політичну легітимність, є необхідність давати людям і надію, і мету, брати участь у створенні позитивного нового чи дооформленні уже існуючого міфу, потрібного для самозбереження та динамічного розвитку держави в цілому і кожного її громадянина, міфу, що мобілізує різні верстви населення, стаючи культурною міфологеєю, тобто самою культурою.

Українське суспільство, виходячи з базових архетипних структур свідомості, хоча й пережило перехідний двадцятидворічний період, за рівнем своєї гіпнабельності й керованості стає усе більш схильним до сприйняття міфів, ніж навіть у попередню, радянську епоху. Сьогодні – це благодатний ґрунт для нових соціальних конструкцій і змін, уразливий для маніпуляцій, але єдиноефективний для створення міцної держави із конкурентоспроможними складовими, однією з яких є культура.

Міфологеми як технологічні складники суспільної свідомості таким чином допомагатимуть громадянам України знай-

ти зміст у тому, що відбувається з нами й навколо нас. До таких конструктивних сьогочасних міфотворень-ідеологем належать: міф про свободу, що перетворився в «свободу вибору товарів у супермаркеті», міф про вільний ринок і конкуренцію, міф про демократію, міф про середній клас, міф про стабільність, всепоглинаючий грошовий фетишизм і багато інших міфів. Але все це міфи глобальні, привнесені із часу-і-простору.

Створити свій конструктивний міф як спільну для сходу й заходу України ідею – загальну, ту, що поєднає, «резонує» – Україна так і не змогла. Більше того, АТО свідчить про жорстку світоглядну тріщину між регіонами України.

Для адекватного підходу для творення універсуму національної міфологемної моделі в різних мистецько-буттєвих сферах (освіта, наука, література, театр, кіно, музика) варто використовувати традиційні, не зіпсовані радянською пропагандою та «чужими» деструктивними впливами підходи-методи (культурно-історичний, порівняльно-історичний, психологічний, власне міфологічний), а також запроваджувати модернові аналітичні стратегії «на стижах наук» – психоаналіз, герменевтика, структуралістські інтерпретаційні моделі.

Тобто медійникам, письменникам, науковцям усіх галузей знань, громадським активістам потрібно виявляти і досліджувати зв'язки, єдності між культурними й політичними міфами попри їх діалектичну боротьбу протилежностей, визначивши архетипи, за якими конструюються політичні міфи (ідеології), що резонують з існуючими і перспективними для збереження й розвитку ідентичності в Україні духовно-ментальними стереотипами.

Справжнє явище культури, як відомо, завжди має флер-присмак «ретро», тобто пов'язане із традицією, яку ж парадоксально й продовжує, навіть коли виключно заперечує її, як футуристи у 20-х рр. ХХ ст. чи ті ж неопостмодерністи, неоавангардисти наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Говорячи про алгоритми культури різних сфер буття загалом і про українську зокрема, обов'язково треба мати на увазі

ефект регіональної мультикультурності, ознаками якої, приміром, є діалектність у мові, своєрідність народної архітектури та побуту, вбрання, скажімо, на Поліссі та на Закарпатті тощо. Існує навіть припущення про більш матеріалізовану культуру заходу України і більш духовну – Сходу, із яким, звичайно, можна дискутувати, як і про особливості розвитку національної культури в діаспорі з її одночасними тенденціями до інтегрованості і збереженням ідентичності. Окремі розділи культурологічних досліджень присвячені культурним взаємовпливам різних етносів як у координатах вільного взаємообігу, так і в моделях: нація-імперіал – нація-колонія, коли перша може деформувати інформаційно-культурне поле другої аж до втрати його життєздатної самотності, як-от: русифікація південно-східної частини України чи полонізація окремих західних територій.

Висновки. Загалом науково-дослідна робота над запропонованою темою перманентна, як і сам мистецько-інформаційний простір, який природно, щоби існувати, має бути експансивним і на рівні держави, і на рівні індивідуальних художніх проєктів-викликів.

Ми намагалися виокремити з допомогою контент-аналітичних методів перспективні «раціональні зерна» з довголітніх суспільних дискусій, щоби виробляти на основі національної філософії, психології та ідеології умови консервації та динамічного розвитку національного мистецько-інформаційного простору, гуманітарних, гуманістичних і природних ресурсів, критично переосмислити та адекватно оцінити існуючі практики їх використання і переформатування державної політики в усіх її стратегічно вагомих напрямках та аспектах, які безперечно враховують стереотипи й архетипи національної свідомості, самотності характеру, розмаїтості та цілісності української культури та культури України, на мову якої повинна бути перекладена система цінностей, що формується запитом-викликом постіндустріального, глобалізаційного часу, одним із яких є реальна війна.

Тому закономірна перспектива подальших розвідок – «мистецько-інформаційний простір і війна», «декомунізація суспільства і культура» – як один із національних та державницьких пріоритетів.

1. Гуревич П. Культура для миллионов / П. Гуревич. — М. : Прогресс, 1981. — 152 с.

2. Історія української культури. — К. : Либідь, 1994. — 656 с.; Культура українського народу : навч. посіб. — К. : Либідь, 1994. — 272 с.; Павлюк І. Діагностика і прогностика брехні: екскурси в теорію комунікації / Ігор Павлюк. — Львів : Сполом, 2003. — 80 с.; Павлюк І. Письменники у пресі: українськомовний культурно-інформаційний простір Полісся, Холмщини, Підляшшя (1917–1944) та Волині 1917–2000 років : моногр. / Ігор Павлюк. — Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. — 148 с.

3. Костенко Л. Геній в умовах заблокованої культури / Ліна Костенко // Урок української. — 2000. — № 2. — С. 2—7.

4. Кость С. Літературний процес 20–30-х років: деморалізація літератури як закономірність / С. Кость // Українська журналістика: генезис і сучасні проблеми. Сер. журналістики. — 1992. — Вип. 17. — С. 79—85.

5. Культура України в 90 pp. XX ст. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru/culture/00115478_1.html. — Дата доступу: 12.12.2015.

6. Масенко Л. Канали олігархів працюють на відчуження українців від їхньої культури [Електронний ресурс] / Лариса Масенко. — Режим доступу: <http://muza.in.ua/fetesh/1496-kanali-oligarkhiv-prasjajut-na-vidchuzhennja.html>. — Дата доступу: 15.10. 2015.

7. Національна культура в сучасній Україні. Єдність і взаємозалежність світової та національної культур [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-14166.html>. — Дата доступу: 7.10.2015.

8. Павлюк І. З. Митець – Влада – Преса: історико-типологічний аналіз : моногр. / І. З. Павлюк. — Луцьк : Надтир'я, 1997. — 112 с.

10. Приступенко Т. Сучасна українська журналістика і проблеми

свободи преси / Т. Приступенко // Збірник праць Наук.-дослід. центру періодики. — Львів, 1995. — Вип. 2. — С. 160—167.

11. Робити науку як у СРСР вже не можливо: інтерв'ю у біофізика Олега Криштала взяли Галина Титиш, Анна Григораш // Українська правда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/36561/>. — Дата доступу: 10.06.2015.

12. Толстоухов А. Україна і виклики постіндустріальної доби [Електронний ресурс] / А. Толстоухов. — Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=17&c=144&setcss=1&nss=big>. — Дата доступу: 10.06.2015.

13. Фукуяма Ф.: Помаранчева революція була попередженням для всього світу: інтерв'ю взяла Світлана Заліщук // Українська правда [Електронний ресурс] / Френсіс Фукуяма. — Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/person/2012/07/24/107466/>. — Дата доступу: 15.08.2015.

UDC 007 : 304 : 070

REALITIES AND MYTHS OF THE UKRAINIAN ARTISTIC AND INFORMATIONAL SPACE OF THE 1990–2000TH: ACHIEVEMENTS AND PROJECTIONS

Pavlyuk Ihor, Doctor in Social Communications

This article highlights the historically legitimate tendencies of existence Ukrainian artistic-informational space during the formation of an independent state with a potential deepening democratic freedom in it, preserving national characteristics, expansive access to global human problems, such as the search for new ideologies and ideological orientations in the context of national, class, racial paradigms carried unbiased phenomenological section, comparing models create ideological and artistic myths at different times and in different spheres of public life and their interdependent transformation disclosed construction machinery and destruction of the facts and myths in the context of deciphering signs, symbols, myths, considered archetypes national myths in their struggle with each other and with the myths-viruses other cultural and information systems.

Key words: *cultural and information space, myth, art, ideology, ideology, totalitarianism, democratization, globalization, cultural expansion, fact, sign, symbol, myth.*

**РЕАЛИИ И МИФЫ УКРАИНСКОГО
ХУДОЖЕСТВЕННО-ИНФОРМАЦИОННОГО
ПРОСТРАНСТВА 1990 –200-Х ГОДОВ:
ИТОГИ И ПРОЕКЦИИ**

Павлюк Игорь

В статье освещены исторически закономерные тенденции существования украинского художественно-информационного пространства в период становления независимого государства с потенциальным углублением в нем демократических свобод с сохранением национальных особенностей, экспансивного выхода на глобальные общечеловеческие проблемы, среди которых поиск новых идеологий и мировоззренческих ориентиров в контексте национальных, классовых, расовых парадигм, осуществлен непредвзятый феноменологический срез, сравнение моделей создания идеологически-художественных мифов в разное время и в разных сферах общественной жизни и их взаимозависимая трансформация, раскрыты механизмы конструкции и деструкции фактов и мифов, в контексте дешифровки знаков, символов, мифов, прозондировано архетипы национальных мифов в их борьбе между собой и с мифами-вирусами других культурно-информационных систем.

***Ключевые слова:** культурно-информационное пространство, миф, искусство, идеология, мировоззрение, тоталитаризм, демократизация, глобализация, культурная экспансия, факт, знак, символ, миф.*

1. Gurevich P. Culture for millions of people / Pavlo Gurevich. — Moscow: Progress, 1981. — 152 p.

2. History of Ukrainian culture. — Kyiv: Lybid, 1994. — 656 p.; Culture of the Ukrainian people: tutorial. — Kyiv: Lybid, 1994. — 272 p.; Pavlyuk I. Diagnosis and prognostication lie: digressions in the theory of communication / Ihor Pavlyuk. — Lviv: Spolom, 2003. — 80 p.; Pavlyuk I. Writers in the press : Ukrainian cultural and information space of Polisie, Holm, Pidlasie (1917—1944) and Volyn in 1917—2000 years: monograph

/ Ihor Pavlyuk. — Luck : VAT «Volyn regional printing», 2010. — 148 p.

3. Kostenko L. Genius in the terms of blocked culture / Lina Kostenko // Ukrainian lesson. — 2000. — № 2. — P. 2—7.

4. Kost S. Literary process of 20–30-s: demoralization literature as a pattern / Stepan Kost // Ukrainian journalism : genesis and contemporary problems. Series of journalism. — 1992. — Vol. 17. — P. 79—85.

5. Culture of Ukraine in '90s of the XX century [Electronic resource]. — Reference: http://otherreferats.allbest.ru/culture/00115478_1.html. — Accessed: 12.12.2015.

6. Masenko L. Channels oligarchs are in Ukrainian alienation from their culture [Electronic resource] / Larysa Masenko. — Reference: <http://muza.in.ua/fetesh/1496-kanali-oligarkhiv-pracujut-na-vidchuzhennja.html>. — Accessed: 15.10.2015.

7. National culture in modern Ukraine. The unity and interdependence of world and national cultures [Electronic resource]. — Reference: <http://ua.textreferat.com/referat-14166.html>. — Accessed: 10.7.2015.

8. Pavlyuk I. Artist – Power – Press: historical and typological analysis: monograph / Ihor Pavlyuk. — Luck : Nadstyr'ya, 1997. — 112 p.

10. Prystupenko T. Modern Ukrainian journalism and the problems of press liberty / T. Prystupenko // Zbirnyk prac'Naukovo-doslidnogo zentru periodyky. — Lviv, 1995. — Vyp. II. — P. 160—167.

11. It's impossible to move the science as it was in the USSR: interview with biophysics Oleh Kryshchal, authors – Halyna Tytysh, Anna Hryhorash // Ukrainska pravda [Electronic resource]. — Reference: <http://osvita.ua/vnz/36561/>. — Accessed: 10.6.2015.

12. Tolstoukhov A. Ukraine and challenges post-industrial era [Electronic resource] / A. Tolstoukhov. — Reference: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=17&c=144&setcss=1&ness=big>. — Accessed: 10.6.2015.

13. Fukuyama F.: The Orange Revolution was a warning to the world: interview by Svitlana Zalishchuk // Ukrainian Pravda [Electronic resource] / Francis Fukuyama. — Reference: <http://life.pravda.com.ua/person/2012/07/24/107466/>. — Accessed: 15.8.2015.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2015